

Thuisonderwijs tijdens de COVID-19 pandemie: de eerste resultaten

In de strijd tegen het coronavirus (COVID-19) wordt het onderwijs in Vlaanderen sinds 16 maart op afstand georganiseerd. Ondanks de grote inspanningen van zowel scholen, leerlingen, als ouders, leek deze periode van thuisonderwijs toch voor veel gezinnen niet evident. Het doel van het huidige onderzoek was daarom het in kaart brengen van wat werkte en wat niet tijdens deze periode van thuisleren voor Vlaamse kinderen met en zonder ontwikkelingsstoornis. Daarvoor werd een vragenlijst opgesteld die enerzijds peilde naar hoe leerstof werd aangebracht, maar die ook welbevinden van kind en ouders, en factoren van de thuissituatie bevroeg. De vragenlijst had betrekking op de periode tussen 16 maart en 6 april 2020 (de start van de paasvakantie). Het is niet onze gewoonte om voorlopige resultaten te verspreiden. Toch lijkt het ons op dit moment onze maatschappelijke plicht om de meest relevante resultaten uit onze bevraging zo snel mogelijk te communiceren naar de scholen toe. Op die manier hopen we dat met een aantal aspecten rekening gehouden kan worden bij de organisatie van de komende weken thuisonderwijs. Daarom vindt u hieronder alvast de belangrijkste bevindingen en een aantal voorzichtige adviezen, gebaseerd op de eerste analyses.

De meerderheid van de deelnemende ouders gaf aan bereid te zijn ook deel te nemen aan het vervolgonderzoek. Daarbij willen we in eerste instantie een tweetal weken na de paasvakantie peilen naar (veranderingen in) ervaringen van ouders op vlak van het thuisleren tijdens de periode na de paasvakantie. Vervolgens zullen we ook na 6 en 12 maanden een (vrijblijvende) bevraging organiseren, met als doel om na te gaan of de periode van thuisleren een impact heeft gehad op een eventuele leerachterstand van kinderen.

Wie vulde de vragenlijst in?

De vragenlijst was actief van 3 april tot 17 april 2020, en werd in die periode 2328 keer volledig ingevuld. Dit gebeurde vooral door moeders (94%), gevolgd door vaders (4%). In de andere 2% van de gevallen was er sprake van plusouders, grootouders, etc. De meeste respondenten waren afkomstig uit Oost-Vlaanderen (35%), Antwerpen (21%) en West-Vlaanderen (17%). Zo'n 85% van de respondenten gaf aan getrouwd of samenwonend te zijn. De steekproef bestond vooral uit hoogopgeleide participanten, waarbij 76% van de respondenten en 48% van hun partners hogere studies hadden afgerond. De meerderheid van de deelnemende ouders sprak Nederlands met hun kind (98% van de respondenten en 82% van hun partners). Zo'n 55% van de kinderen waarover de vragenlijst ingevuld werd, waren jongens, en 95% van de kinderen in de steekproef ging naar het gewoon onderwijs. Verder zat 68% van de kinderen in het lager onderwijs en 28% in het middelbaar onderwijs. In deze voorlopige analyses werden de resultaten van de kleine groep kinderen in de kleuterklas niet opgenomen. Gemiddeld waren er in de deelnemende gezinnen twee kinderen, doorgaans beide schoolgaand. In de bevraging gaven ouders aan of er bij hun kind dyslexie, dyscalculie, ADHD, ASS, een taalstoornis of DCD vastgesteld werd. Bij onze eerste analyses werden deze stoornissen gegroepeerd onder de noemer 'ontwikkelingsstoornis'. Wanneer we het hieronder dus hebben over kinderen met een ontwikkelingsstoornis, zijn dat kinderen met ASS (15.8%), dyslexie (11.9%), ADHD (11.6%), dyscalculie (5.9%), DCD (5.7%) en/of een taalstoornis (2.9%). Bij sommige kinderen werden meerdere vakjes aangeduid, terwijl 65% van de kinderen geen van de bovenvermelde ontwikkelingsstoornissen had.

Hoeveel tijd investeerden kinderen en hun ouders in school, en welke ondersteuning kregen ze?

Ouders **werkten** vóór de coronamaatregelen gemiddeld een halve dag per week thuis, terwijl dat in de bevroegde periode opliep tot ongeveer 2.5 dagen per week. Het totaal aantal gewerkte dagen (thuis en op het werk) evolueerde van gemiddeld 4.5 dagen naar 4 dagen per week.

Het aantal uur dat kinderen thuis bezig waren met hun schoolwerk, steeg, zoals verwacht, beduidend tijdens de periode van thuisleren in vergelijking met de periode ervoor. In de lagere school werkten kinderen zonder ontwikkelingsstoornis tijdens het thuisleren gemiddeld ongeveer 2 uur per dag (t.o.v. ongeveer drie kwartier voorheen). Kinderen met een ontwikkelingsstoornis spendeerden thuis meer tijd aan hun schoolwerk dan hun

leeftijdsgenoten zonder ontwikkelingsstoornis, zowel tijdens als vóór het thuisleren (ongeveer 2u15 minuten t.o.v. ongeveer 1u15).

Voor lagere scholen is het dus belangrijk om kinderen met een ontwikkelingsstoornis niet nog zwaarder te belasten. Minder of kortere opdrachten, en meer ondersteuning kunnen hier een mogelijke oplossing zijn.

Ook in het middelbaar onderwijs verdubbelde het aantal gewerkte uren tijdens het thuisleren, van een kleine 2 uur per dag naar bijna 4 uur per dag. We zagen hier geen significante verschillen tussen jongeren met of zonder ontwikkelingsstoornis.

Voor secundaire scholen is het bijgevolg belangrijk om de werkbelasting niet te veel te verhogen na de paasvakantie, want dan zal de aanbevolen grens van 4 uur per dag ongetwijfeld overschreden worden.

In de lagere school waren de ouders samen gemiddeld 5 uur per week bezig met de begeleiding van hun kind zonder ontwikkelingsstoornis. Bij de kinderen met een ontwikkelingsstoornis liep dat op tot meer dan 7 uur. In het middelbaar onderwijs lagen de cijfers iets lager: iets meer dan 4 uur voor kinderen zonder, en ongeveer 5.5 uur voor kinderen met een ontwikkelingsstoornis. Hoewel veel van deze tijd ging naar het 'in de buurt' zijn of helpen opstarten van hun kind, gaf toch meer dan 60% van de ouders in de lagere school en meer dan 30% van de ouders in de middelbare school aan actief bezig geweest te zijn met hun kind, door middel van het geven van uitleg of samen oefenen.

Ook hier is de beoogde 2 uur per week dus waarschijnlijk ruimschoots bereikt, en ligt de tijdsinvestering nu al hoger voor ouders van kinderen met een ontwikkelingsstoornis. Het is dus van belang om te proberen de belasting niet nog meer te verhogen. Het risico op overbelasting is hier reëel.

Ongeveer twee derde van de kinderen met een ontwikkelingsstoornis, maar ook ongeveer 20% van de kinderen zonder ontwikkelingsstoornis, kreeg vóór de coronamaatregelen bijkomende **ondersteuning**, zoals logopedie, kinesithérapie, psychotherapie of bijles. Bij de meerderheid van deze kinderen werd deze bijkomende ondersteuning volledig stopgezet na 16 maart. Een kleinere groep kinderen kreeg nog oefeningen, had de mogelijkheid om vragen te stellen, of had live online contact met de begeleider of therapeut.

Welk soort leerstof werd aangeboden door de scholen en welke methodes werden daarvoor gebruikt?

Ondanks de communicatie dat er vóór de paasvakantie enkel herhaling van leerstof zou aangeboden worden, rapporteerde ongeveer een vierde van de ouders dat er in de **lagere school** toch nieuwe leerstof aangeboden werd. Dit gebeurde vooral schriftelijk, door middel van opdrachten (met deadline of vrijblijvend). Ook herhaling van leerstof werd vooral schriftelijk aangeboden, door middel van opdrachten met of zonder deadline. Online of opgenomen lessen werden slechts in minder dan 5% van de gevallen aangeboden. Ook in de **middelbare scholen** werd heel wat nieuwe leerstof aangeboden, meer dan 60% van de ouders gaf aan dat dat het geval was. Ook hier werden vaak opdrachten met deadlines opgegeven (vrijblijvende opdrachten kwamen minder voor), maar meer dan 20% van de leerlingen kreeg de nieuwe leerstof ook via online of opgenomen lessen aangeboden. Herhaling van leerstof werd op dezelfde manieren aangeboden, en hier kreeg zelfs tot een derde van de leerlingen online of ingesproken lessen.

Zowel in de lagere school als in het middelbaar onderwijs leken ouders het meest **tevreden** te zijn over ingesproken en live lessen, en het minst over de vrijblijvende opdrachten. Deze veelgebruikte methodes werden door ouders van kinderen met een ontwikkelingsstoornis meestal minder effectief bevonden (zie Figuur 1).

Het lijkt dan ook aangeraden om vooral in te zetten op ingesproken en live lessen, maar om hierbij wel rekening te houden met het feit dat deze methodes mogelijk niet optimaal zijn voor kinderen met een ontwikkelingsstoornis.

Figuur 1. Hoe goed werkten de gebruikte methodes voor kinderen met en zonder ontwikkelingsstoornis.

Wanneer kinderen van meerdere leerkrachten opdrachten kregen, leek dit in de lagere school gemiddeld tot goed op elkaar afgestemd, maar in de middelbare school was dat minder het geval. Ouders gaven vooral aan dat opdrachten niet gebundeld werden, niet dezelfde structuur hadden, en dat de deadlines niet op elkaar afgestemd waren.

Algemeen willen we dan ook adviseren naar scholen toe om te zorgen voor duidelijkheid en structuur, en - vooral dan in het middelbaar onderwijs - om opdrachten van verschillende vakken op elkaar af te stemmen.

Welke zorgen hadden kinderen en ouders, en wat motiveerde de kinderen?

Kinderen maakten zich over het algemeen het meeste zorgen over de social distancing maatregelen (het niet zien van vrienden en familie, geen hobby's, ...). Dat was zowel het geval voor kinderen in het lager als in het middelbaar onderwijs (gemiddelde score van 5.3 op 10). De kinderen maakten zich verder eerder weinig zorgen over hun schoolwerk (gemiddelde score 4 op 10). Hier zagen we wel een groepsverschil, in die zin dat kinderen met een ontwikkelingsstoornis zich hier significant meer zorgen over maakten dan kinderen zonder ontwikkelingsstoornis. Kinderen hadden tot slot eerder weinig angst om zelf ziek te worden of om iemand in de omgeving te hebben die ziek zou worden (gemiddelde score 4.4 op 10). **Ouders** daarentegen maakten zich het meest zorgen over het zelf ziek worden of het ziek worden van iemand in de nabije omgeving (gemiddelde score 6.4 op 10). Zij ervoeren verder ook zorgen over het werk (5.9/10), over het schoolwerk van hun kind (5.8/10) en over de social distancing maatregelen (5.5/10). Ouders van kinderen met een ontwikkelingsstoornis maakten zich - in lijn met wat we ook bij de kinderen zelf zagen - significant meer zorgen over het schoolwerk van hun kinderen. Zo'n 62% van hen gaf aan zich matig tot ernstig zorgen te maken dat hun kind een leerachterstand zal oplopen, bij ouders van kinderen zonder ontwikkelingsstoornis was dat 40%. Ouders voelden zich bovendien significant meer competent in het begeleiden van een kind in het lager onderwijs dan in het begeleiden van kinderen in het middelbaar onderwijs, en dat voor alle vakken.

Op vlak van **motivatie**, zagen we dat kinderen vooral gemotiveerd waren om te werken voor school omdat ze moesten en omdat ze verondersteld werden dat te doen, maar niet omdat ze dat wilden. De vrijwillige motivatie lag met andere woorden lager dan de "moetivatie". Dit was zowel het geval voor kinderen met als zonder ontwikkelingsstoornis, en voor zowel kinderen in het lager als in het middelbaar onderwijs. De vrijwillige motivatie

lag bij kinderen met een ontwikkelingsstoornis nog lager dan bij kinderen zonder ontwikkelingsstoornis, en deze kinderen werkten ook vaker voor school omdat ze 'verplicht' werden om dit te doen, aldus de ouders.

Om kinderen te motiveren om voor school te werken, kan het belangrijk zijn in te zetten op een aantal basisprincipes. Hoewel deze principes ongetwijfeld bekend zijn en toegepast worden in onze scholen, merken we uit de resultaten van onze bevraging dat ze ook op dit moment, tijdens de periode van thuisleren, een belangrijke rol kunnen spelen. Zo is het aan te raden om voldoende keuzevrijheid aan de leerlingen te bieden, door ze bijvoorbeeld te betrekken in beslissingen over de manier waarop lesgegeven wordt en de deadlines tegen wanneer taken ingediend moeten worden. Het kan helpen om bij het geven van taken ook steeds uit te leggen wat het beoogde doel van de opdracht is. Wanneer leerlingen het nut ervan inzien, zullen ze wellicht met net iets meer plezier de opdracht aanvaarden. Daarnaast is het van belang om de band met school en klasgenoten aan te houden. Hoewel alle leerlingen nu thuiswerken, kan het helpen als ze beseffen dat ze er niet alleen voor staan. Dit zowel op inhoudelijk vlak, maar evengoed op vlak van sociaal contact. Livelessen, groepswerken of chatboxen zijn slechts een paar voorbeelden van manieren om hiernaar te streven. Tot slot horen leerlingen graag hoe ze het doen tijdens deze periode van thuisonderwijs door op regelmatige basis duidelijke en opbouwende feedback te krijgen op de ingediende taken. Ouders vullen hierbij aan het waardevoller te vinden als de leerkracht zelf feedback geeft, en niet enkel een verbeterleutel doorstuurt.

Welke moeilijkheden en problemen ervaren ouders?

In de lagere school gaf slechts één ouder op de vier aan geen problemen te ervaren bij het ondersteunen van zijn of haar kind bij het schoolwerk, zelfs wanneer het kind geen ontwikkelingsstoornis had (zie Figuur 2). Bij de kinderen met een ontwikkelingsstoornis lag dit cijfer nog lager: slechts 15% rapporteerde hier geen problemen. Bijna de helft van de ouders (in beide groepen) gaf aan onvoldoende **tijd** te hebben om het kind te ondersteunen. Daarnaast zag ongeveer de helft van de ouders ook het hierboven vermelde gebrek aan **motivatie** bij hun kind als probleem. Dit kwam beduidend vaker voor bij de kinderen met een ontwikkelingsstoornis. Ongeveer één op de vijf ouders vond verder dat er **te veel taken** gegeven werden, en ook dit kwam vaker voor bij de kinderen met een ontwikkelingsstoornis. Positief was dat de meeste ouders (>80%) het **wel duidelijk** vonden wat hun kind moest doen, en meer dan 90% begreep de leerstof voldoende om het kind te kunnen helpen. Toch zagen we ook hier dubbel zoveel ouders van kinderen met een ontwikkelingsstoornis die de **leerstof niet begrepen** dan bij kinderen zonder ontwikkelingsstoornis. Dit had mogelijk gedeeltelijk te maken met het grotere percentage ouders dat zelf ook een ontwikkelingsstoornis had. Tenslotte gaf ongeveer 8% van de ouders aan **niet voldoende middelen** (bv. een laptop voor elk kind, een printer, een goede internetaansluiting) te hebben om het thuisonderwijs vlot te laten verlopen. Ook in het middelbaar onderwijs gaf de grote meerderheid van de ouders (ongeveer 75% bij de kinderen zonder en 85% bij de kinderen met ontwikkelingsstoornis) minstens 1 probleem aan (zie Figuur 3). Ook hier gaf ruim een derde van de ouders aan dat hun kind onvoldoende gemotiveerd was, en dat ze bovendien zelf onvoldoende tijd hadden. Tot een derde van de ouders gaf ook aan het te veel taken te vinden, en evenveel ouders vonden het niet duidelijk wat het kind moest doen. Al deze problemen kwamen **significant vaker** voor **bij ouders van kinderen met een ontwikkelingsstoornis**, wat suggereert dat de impact van deze ontwikkelingsstoornissen in het middelbaar onderwijs mogelijk nog hoger was dan in het lager onderwijs. Tenslotte gaf ongeveer één op vijf aan de leerstof zelf niet te begrijpen, en was er opnieuw een kleine 10% van de mensen die niet over de nodige middelen beschikten. Hoewel het om een minderheid van de respondenten ging, moet met deze groep dus zeker rekening gehouden worden.

Uit deze resultaten blijkt duidelijk dat (ouders van) kinderen met een ontwikkelingsstoornis meer problemen ervaren tijdens deze periode van thuisonderwijs, en ook op dit moment effectief een bijzondere onderwijsbehoefte hebben. We raden scholen dan ook aan om deze kinderen nu niet uit het oog te verliezen, en na te denken over hoe ze, ook vanop afstand, beter tegemoet kunnen komen aan deze behoefte. Het kan ouders bovendien rust brengen indien de school communiceert dat ze na de coronacrisis zullen herhalen wat kinderen nu in preteaching aanleerden.

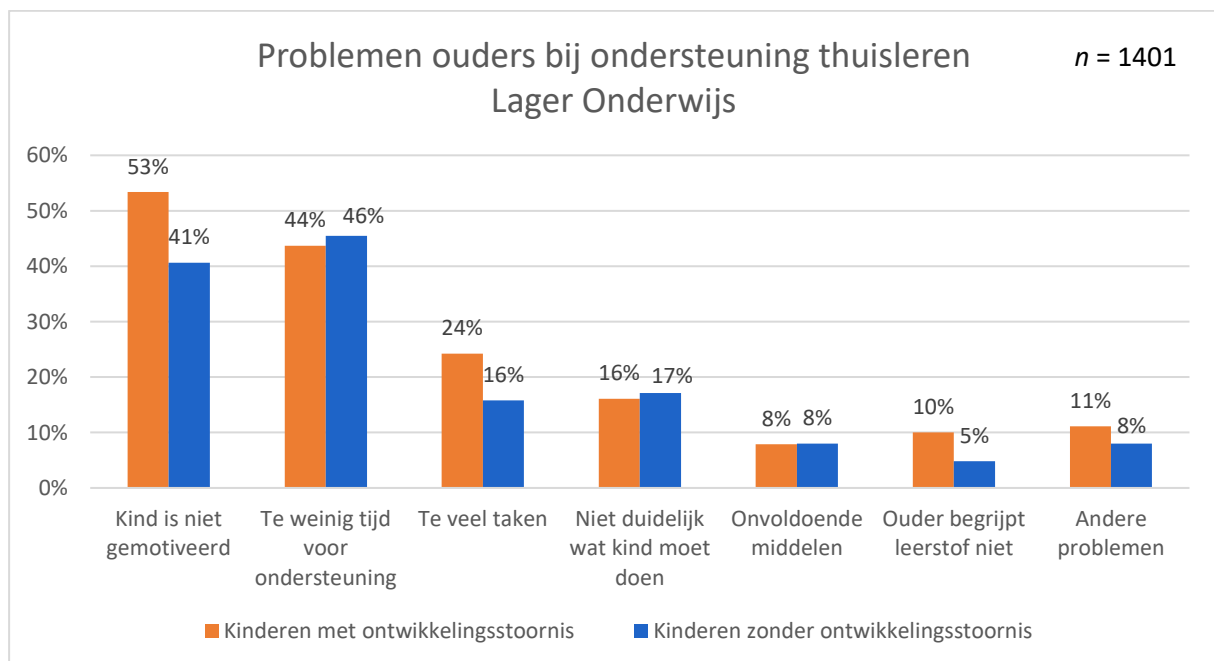
Wat vonden ouders van de communicatie en feedback vanuit scholen?

Ouders waren over het algemeen tevreden over de kwaliteit van de feedback en communicatie vanuit de scholen, al mocht er volgens hen nog meer feedback zijn. De tevredenheid over de kwaliteit van deze feedback lag wel iets lager bij ouders van kinderen met een ontwikkelingsstoornis.

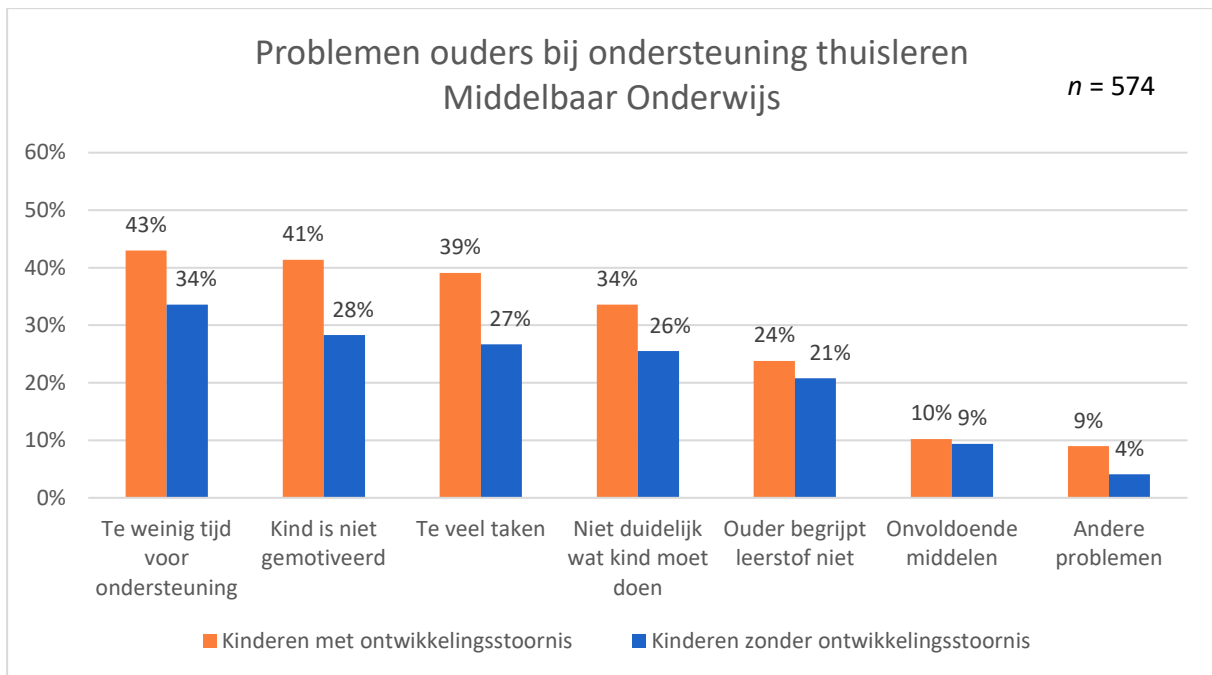
Wat wilden ouders zelf nog kwijt?

Tot slot lieten we ouders aan de hand van open vragen de ruimte om bijkomende moeilijkheden of positieve ervaringen over de afgelopen periode thuisonderwijs neer te schrijven. Velen onder hen maakten hier gebruik van. Het goed analyseren van dit soort 'open vragen' kost veel tijd, maar we willen u hier toch alvast een aantal veel gemaakte opmerkingen weergeven. Als moeilijke punten in deze tijden van thuisonderwijs gaven ouders aan zich overspoeld te voelen, en het gevoel te hebben niet te kunnen voldoen aan de eisen, terwijl ze van school uit een tekort aan feedback, controle en uitleg ervaarden. Ten tweede misten ouders structuur, naast groepstaken die sociaal contact met medeleerlingen zouden kunnen stimuleren. De belangrijkste zaken die ouders aangaven als positieve gevolgen van de huidige situatie, waren het feit dat hun kind meer op eigen tempo kon werken, de toegenomen mate van rust, het langer kunnen uitslapen van de kinderen en het feit dat ouders nu zelf beter zagen waar het goed en minder goed ging.

Het houden van groepsbesprekken (om bijvoorbeeld de agenda te overlopen) en het aanbieden van groepstaken is dus iets waar scholen eventueel meer kunnen op inzetten. Gezien kinderen zich vooral zorgen maken over het missen van sociale contacten, kan dit mogelijk ook een positief effect hebben op hun motivatie. Uiteraard moet hierbij rekening gehouden worden met haalbaarheid, zowel voor de leerkrachten, als voor de leerlingen (bijvoorbeeld degene zonder toegang tot laptop). Het meer op eigen tempo kunnen werken als positief gevolg van het thuisleren kan leerkrachten misschien motiveren om hier op langere termijn ook binnen de school meer aandacht voor te hebben.

Figuur 2. Percentage ouders dat aangaf deze problemen te ervaren bij de ondersteuning van het thuisleren bij kinderen in het lager onderwijs.

Figuur 3. Percentage ouders dat aangaf deze problemen te ervaren bij de ondersteuning van het thuisleren bij kinderen in het middelbaar onderwijs.

Conclusie

De snelle verspreiding en massale respons op onze vragenlijst tonen duidelijk aan dat het thema leeft bij ouders. Ook via de sociale media, via e-mail, en via de open vragen in onze bevraging bereikten ons heel wat vragen, zorgen, en verhalen van ouders. We hopen met deze bevraging dan ook de scholen te kunnen informeren over het perspectief van de ouders, uiteraard goed beseffende dat ook scholen en leerkrachten op dit moment een huzarenwerk aan het leveren zijn. Om de inspanningen van alle partijen zoveel mogelijk te laten renderen, zetten we hieronder de belangrijkste conclusies en adviezen nog eens op een rijtje.

Wat betreft lesvormen en communicatie:

- Het proberen aanbieden van meer ingesproken en live lessen (die achteraf nog eens kunnen beluisterd worden als kinderen het niet meer weten) kan een meerwaarde zijn. Deze vormen van onderwijs worden door ouders als meest effectief ervaren. Live lessen bieden bovendien de meerwaarde van het contact met klasgenoten, iets wat kinderen sterk missen op dit moment. Dit kan hun motivatie mee verhogen. Ook het aanbieden van groepstaken zou een gelijkaardig effect kunnen hebben.
- Bij dit alles is ook voldoende aandacht nodig voor gezinnen waar niet alle nodige middelen aanwezig zijn. Aangezien bij 8 à 10% van de respondenten aangegeven werd dat deze ontbreken, is het nodig na te denken over alternatieven voor deze gezinnen. Ouders stellen het bovendien ook op prijs om papieren bundels en handboeken in de bus te krijgen, zodat niet alles online moet gebeuren. Het is daarnaast ook belangrijk om ouders een goede uitleg te geven over hoe online platformen werken.

Wat betreft feedback en motivatie:

- Wanneer er communicatie en feedback komt van de scholen, zijn ouders hier over het algemeen tevreden over. Ze geven wel aan dat in het secundair onderwijs de communicatie en de taken (inclusief deadlines en gebruikte platformen en methodes) van de verschillende leerkrachten beter op elkaar afgestemd zouden moeten worden.
- De intrinsieke motivatie van de kinderen lijkt op dit moment niet hoog. Hoewel we niet weten of de motivatie hoger lag voor de periode van thuisleren, lijkt het ons toch belangrijk om dit niet uit het oog te verliezen. Keuzevrijheid, expliciteren van doelen, persoonlijke contacten en regelmatige feedback kunnen hierbij helpen.

Wat betreft werkbelasting en kinderen met bijzondere onderwijsnoden:

- In het secundair onderwijs lijkt de werkbelasting van maximaal 4 uur per dag voor kinderen en 2 uur per week voor ouders op dit moment al bereikt. Er zullen dus keuzes moeten gemaakt worden.
- Algemeen lijken kinderen met een ontwikkelingsstoornis (waaronder ook kinderen met een leerstoornis vallen) en hun ouders tijdens het thuisleren disproportioneel belast te worden. Deze groep geeft significant meer problemen aan op het vlak van tijdsgebrek, te veel taken, en vooral in het middelbaar onderwijs onduidelijkheid over wat er precies moet gebeuren. Het lijkt ons dan ook belangrijk om sterk in te zetten op ondersteuning van deze kinderen en ouders door het bieden van duidelijkheid en structuur, het actief aanwezig zijn in het geval van vragen, en het overwegen van kortere, eenvoudiger, of minder taken. Het risico op overbelasting is ons inziens bij deze groep reëel.

Contact

Indien u meer informatie wenst (bijvoorbeeld rond een specifieke doelgroep), of indien u vragen of bedenkingen heeft, kan u ons contacteren via ons e-mailadres thuisleren@ugent.be.

Auteurs

Deze bevraging kwam tot stand binnen de vakgroep Experimenteel-Klinische en Gezondheidspsychologie - onderzoeksgroep Ontwikkelingsstoornissen - van de Universiteit Gent. De verantwoordelijke onderzoekers zijn Elke Baten, Fieke Vlaeminck en Marjolein Mués, onder leiding van Prof. dr. Petra Warreyn en Prof. dr. Annemie Desoete.

